

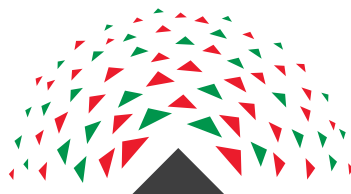

Németország
egy történelmi fordulópont kezdetén
A 2017-es német szövetségi választások elemzése

Germany at the Beginning of a Historic Turning Point
Analysis of the German Federal Election in 2017

Molnár Tamás Levente

E-2017/19.

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

Fax: + 36 1 279-5701

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

© Molnár Tamás Levente, 2017
© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2017
ISSN 2416-0148

Összefoglalás: A német szövetségi parlamenti választások jelentősége messze meghaladja az Európai Unió egy tagországának a belügyét. Az európai integráció legnépesebb, gazdaságilag a legerősebb, politikailag pedig az egyik legmeghatározóbb tagállamaként Németország számára nemcsak az EU keretein belül, de globálisan is komoly tétje van annak, hogy milyen irányba fejlődik tovább a politikája. Az Alternatíva Németországnak (AfD) parlamentbe kerülésével általánosságban kijelenthető, hogy a német törvényhozás az eddigi bal-balközép többségét egy jobboldali váltja fel. A fő kérdés az lesz, hogy a „közép pártjaként” (*Partei der Mitte*) Angela Merkel és a CDU hogyan reagál a populisták térnyerésére. Azt is csak a következő hónapok fogják megmutatni, hogy a német szociáldemokraták ellenzékbe vonulásával hogyan tud majd négy olyan párt koalícióra lépni (Jamaica-koalíció), amelyek szövetségi szinten közös kormányzási tapasztalattal nem rendelkeznek, programjaikat és világnézetüket tekintve pedig igen messze állnak egymástól. A német politika egy történelmi fordulóponthoz érkezett, s a jövőben várhatóan konfrontatívabbá és instabilabbá fog válni.

Abstract: *The German federal parliamentary elections are of relevance for much more than just the domestic policy of one of the European Union's member state. With Germany being the most populous, economically strong and politically one of the most important member states there is a lot at stake – not just within the European Union, but globally as well –, in which direction German politics is going to develop toward. Due to the parliamentary debut of the Alternative for Germany (AfD) it can essentially be stated that German legislation will shift from a left-central left wing towards a more right-wing course. The main question will be what the reaction of Chancellor Angela Merkel as leader of the “party of the middle” (Partei der Mitte) CDU to the rise of the populist movement will look like. Another question will be, as the social democrats decided to go into opposition, how four parties with so far no common governance experience on federal level and enormous differences considering programs and world views will be able to join into a coalition (Jamaica coalition). German politics has reached a historic turning point and will likely become more confrontational and unstable in the future.*

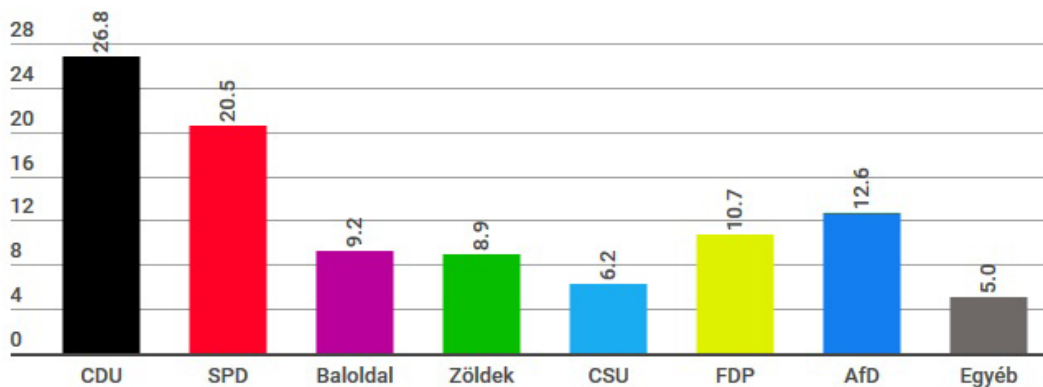
A VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

A 61,5 millió választásra jogosult német állampolgárból 46,5 millió járult az urnákhoz 2017. szeptember 24-én, hogy kinyilvánítsa a politikai véleményét. A választást követően [hét párt került be](#) a német törvényhozás alsóházába, a Bundestagba, ami rekordot jelent, ennyi párt ugyanis a második világháborút követő első választások utáni törvényhozást leszámítva még soha nem képviseltette magát a német parlamentben.

Az Angela Merkel által vezetett uniópártok (a Kereszténydemokrata Unió [*Christlich Demokratische Union Deutschlands*, CDU] és a Bajor Keresztényszociális Unió [*Christlich-Soziale Union in Bayern*, CSU]) több mint 8,5 százalékot rontva a 4 évvel ezelőtti eredményükhöz képest, 32,9 százalékkal nyerték meg a választást. Így ők kezdeményezhetik a koalíciós tárgyalásokat – ellenük ugyanis nem lehet koalíciót létrehozni a második világháború utáni 19. német szövetségi gyűlésben. Másodikként a Németország Szociáldemokrata Pártja (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD) végzett, 20,5 százalékkal. Ők több mint öt százalékot rontottak, így a történelmi néppárt idei teljesítménye 1949 óta a legrosszabbnak számít. A harmadik helyre egy új politikai erő, a jobboldali radikális, populista Alternatíva Németországnak (*Alternative für Deutschland*, AfD) jött fel, amely 12,6 százalékot ért el. Negyedikként a legutóbbi parlamenti ciklusból kimaradt liberális Német Szabaddemokrata Párt (*Freie Demokratische Partei*, FDP) tért vissza a Bundestagba, a fiatal pártelnök, Christian Lindner vezényletével és 10,7 százalékos eredménnyel. Az ötödik helyen a posztkommunista Baloldal (*Die Linke*) végzett, 9,2 százalékkal. A Szövetség '90/Zöldek (*Bündnis 90/Die Grünen*) nevű párt pedig alig lemaradva, 8,9 százalékkal lett a hatodik.

1. ábra

A német pártoknak a választáson elért eredményei, százalékos értékben
(A „Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2017” nyomán.)

Első ránézésre úgy tűnik, hogy a 2017-es német szövetségi választásoknak két (illetve három) vesztese és két győztese van. Az előbbieket a néppártok – uniópártok és az SPD –, az utóbbiak pedig a 2013-ban a parlamenti bekerüléstől hajszállal (0,2 százalékkal) lemaradt FDP és az AfD. (A radikális jobboldali formációnak négy éve 0,3 százalék hiányzott a bekerüléshez.) Legalábbis ez a kép rajzolódik ki, ha a [2013-as](#) és a [2017-es](#) listás eredményeket állítjuk egymás mellé. Viszont amint a [nyolc évvel ezelőtti választási eredményeket](#) vesszük az összehasonlítás alapjául, Merkelnek és a CSU-nak már nincs annyira oka a kesergésre. Míg 2009-ben a CDU 11,83 millió, a CSU 2,83 millió szavazatot szerzett, addig idén a kereszténydemokratákra 12,45 millió, a bajor pártra pedig 2,87 millió szavazópolgár adta le a voksát.

Mindez természetesen nem menti fel az uniópártok vezetőit az alól, hogy szembenézzenek a mostani gyengébb szereplésükkel. Más a helyzet az SPD-vel, amely még a 2009-es választást is alul tudta múlni, pedig akkor mutatkozott meg először igazán, mennyire megroppantotta Gerhard Schröder *Agenda 2010* nevű programja a szociáldemokratákat. Nyolc éve az SPD közel 10 millió szavazatot kapott, idén ez a szám 9,53 millióra csökkent.

Szintén a néppártok válságáról árulkodik azonban a szavazatomegosztás jelensége: az egyéni választókerületekben (*Erststimme*) a CDU 1,5, az SPD 1,9 millióval, a CSU pedig 385 ezerrel több voksot kapott, mint az országos listán (*Zweitstimme*). Ezek a számok elsősorban azt mutatják, hogy a választók helyi szinten jobban voltak elégedve a néppárti politikusok munkájával, mint az országoson. A szavazatomegosztásból így inkább a „kispártok” profitáltak, kiváltképp az FDP, amely az országos listán 1,7 millióval több szavazatot szerzett, mint a 299 választókerületben összesen. Mindez azt jelenti, hogy a német választópolgárok az ország irányításában jobban szerettek volna egy személyi és stílusváltást látni, mint a szűkebb környezetükben.

A Zöldek és a Baloldal minimálisan tudott javítani a négy évvel ezelőtti eredményéhez képest. Míg az [előbbi](#) főként a környezetvédelem és a társadalmi igazságosság témáját helyezte előtérbe, addig az utóbbi a szociális kérdésekre helyezte a hangsúlyt, így például a [minimálbér-emelésre](#) vagy a [bérlekások](#) számának a bővítésére.

A 2017-es német szövetségi választás két nagy nyertese, az AfD és az FDP alapvetően két tényezőnek köszönheti a jó eredményét: egyrészt egy igen impulzív, érzelmekre ható kampánynak, másrészt pedig, hogy a menekültválságot sikeresen meglovagolva, milliós nagyságrendben vonzották magukhoz más pártok korábbi szimpatizánsait. Míg az AfD elsősorban az emberek vélt vagy valós félelmeire próbált hatni a kampányában (bevándorló- és iszlámellenesség), addig az FDP lényegében a párt elnökére szabta a teljes választási hadjáratát, s modern, dinamikus és divatos üzeneteket igyekezett eljuttatni a szavazókhoz. Ami mégis összeköti a két párt kampánystratégiáját, az a merkei menekültpolitika kemény kritizálása. Rendszeres üzenetekkel operálva ítélték el a kancellár 2015-ös döntését, amely alapján Németország megnyitotta a határokat a menekültek előtt. A két párt e kampánystratégia eredményeként [több millió olyan polgárnak a szavazatát szerezte meg](#), akik eddig az uniópártok támogatói voltak, vagy korábban nem vettek részt a választásokon. Az AfD-re közel 1 millióan szavaztak át a CDU/CSU-tól (és közel 900 ezren az SPD és a Baloldal táborából), valamint 1,2 millióan adták le rá a voksukat a nem szavazók közül. Az FDP-re leadott szavazatok közül 1,3 millió korábbi uniópárti szimpatizánstól és 700 ezer az inaktív táborából érkezett.

KOALÍCIÓS FORGATÓKÖNYVEK

A választási eredmények alapján a jövőre vonatkozó forgatókönyvek közül 2+3 lehetséges opció rajzolódik ki.

Nagykoalíció

Az első lehetőség, amelyre e sorok írásának pillanatában inkább már csak elméleti síkon van esély, a CDU/CSU és az SPD által alkotott nagykoalíció folytatása lenne. Jóllehet az Infratest dimap [felmérése szerint](#) a választás estéjén a kormánykoalíció még bírta a választók többségének a támogatását, Martin Schulz már az urnák lezárását követő pártelnöki televíziós beszélgetésben [kijelentette](#), hogy az SPD kiszáll a nagykoalícióból, és ellenzékbe vonul. A szociáldemokrata pártelnök a történelmi vereségből azt szűrte le, hogy a Merkellel való nyolcévi együttműködés (2005–2009 és 2013–2017) felőrölte a pártot, mind politikailag, mind a választók bizalma szempontjából. Angela Merkel akkor sztoikus nyugalommal reagált a hírre, másnap pedig [elmondta](#): az uniópártok tárgyalóasztalhoz kívánnak ülni az SPD-vel. A szociáldemokraták szeptember 27-én egyértelmű üzenetet küldtek a kancellárnak. Aznap [választották meg](#) ugyanis Martin Schulz javaslatára Andrea Nahles egykori munkaügyi minisztert frakcióvezetőnek, aki kemény négy évet ígért a kereszténydemokratáknak. (Schulz döntése, hogy pártelnökként nem vállalta a frakcióvezetői tisztséget, és mást jelölt a pozícióra, meglepően szokatlan a német politikában.) A nagykoalíció sorsa így megpecsételődni látszik: Martin Schulz az előremenekülést választva kívánja rendbe szedni a szociáldemokraták megtépázott soraikat, illetve „nemes küldetésként” az AfD-t meggátolni abban, hogy ők tölthessék be a legnagyobb ellenzéki párt (*Oppositionsführer*) szerepét az elkövetkező négy évben.

Jamaica-koalíció

Miután az SPD nyíltan elutasította a kormánypárti szerepet, az egyetlen viable alternatíva a CDU/CSU, az FDP és a Zöldek által kötött szövetség, az ún. [Jamaica-koalíció](#) lenne (mivel a pártok színei [fekete-sárga-zöld] meggyeznek Jamaica zászlajával). Amennyiben e pártokból jönne létre a következő német kormány, az politikai nóvum lenne a Szövetségi Köztársaság történetében, ilyen összetételűre országos szinten ugyanis még nem volt példa. (Tartományi szinten jelenleg Schleswig-Holsteinben működik Jamaica-koalíció, illetve Saar-vidék tartományt vezette 2009 és 2012 között, ám ez utóbbi személyi ügyek miatt lemondani kényszerült.)

Ha áttekintjük a Jamaica-pártok múltját, azok világnézetét és választási programjait, jogosan merülhet fel a kérdés, hogy hogyan is lenne képes négy, egymástól olyannyira eltérő párt a közös kormányzásra. Figyelembe véve a köztük lévő [vitás ügyeket](#), amelyekből meglehetősen sok van, könnyen lehet, hogy a koalíciós tárgyalások igen hosszan el fognak húzódni, Németországnak pedig karácsonyig nem lesz új kormánya – [fogalmazott](#) az Angela Merkel belső köreiből tartozó Peter Altmaier, aki a harmadik Merkel-kormányban a Szövetségi Kancellári Hivatalt vezette.

Hogy egy átfogó képet kapjunk arról, milyen témákban kell közös álláspontra jutniuk a négy párt képviselőinek egy esetleges koalíciós tárgyalás során, érdemes összegezni azokat a pontokat, amelyek mentén lényeges különbségek figyelhetők meg közöttük.

A *belpolitikában* az FDP és a Zöldek egy kanadai, pontrendszeres minta alapján életbe léptetendő bevándorlási törvényt támogatnának, amely megkönnyítené a szakképzett munkaerő beáramlását az országba. Az uniópártok eddig ellenálltak minden ilyen kezdeményezésnek; konfrontatív hozzáállásukat azzal magyarázták, hogy a bevándorlási törvény következtében nemcsak szakképzett, de rengeteg szakképzetlen munkaerő is érkezne. Az előbbieknél természetesen a CDU/CSU is örülne, a velük kapcsolatos szabályozáshoz azonban a Németországban elismert külföldi szakképzés elvégzése, illetve a szükséges munkaszerződés megléte is elégséges lenne. A cél, hogy ne legyen betöltetlen állás – [árulta el](#) a kancellár asszony a választási kampány során.

Gazdasági téren a pártok között a legnagyobb vita a belső égésű motorok (benzinnel és dízellel működő autók) jövője kapcsán alakult ki. A Zöldek a kampány során [többször is elmondták](#), amennyiben kormányra kerülnek, a kérdésben nem fognak engedni: céljuk, hogy 2030-ra már ne lehessen új benzines és dízelautót forgalomba hozni. Ez a követelés teljesen ellentétes az FDP és a CSU elképzeléseivel. Míg Horst Seehofer bajor miniszterelnök és a CSU elnöke [szerint](#) a belső égésű motorok a német „jólét gyökerei”, a piacgazdaság elsődlegességét protezsáló FDP a gazdasági faktoron túl az állam túlterjeszkedéséről is tart. Azt hangoztatja, ne az állam szabja meg, hogy mit vásárolnak a fogyasztók. Az uniópártok nagyobbik tagja eddig meglehetősen hallgatag volt ebben a kérdésben – egy kiszólást leszámítva. Angela Merkel augusztus közepén, a *Superillu* magazinnak adott [interjújában](#) arra a kérdésre, hogy mit gondol a belső égésű motorral működő autók betiltásáról, kijelentette: arra konkrét évet nem tud meghatározni, de az elképzelést helyesnek tartja. Messzemenő következtetéseket kár lenne levonni egy viszonylag ismeretlen lapnak adott nyilatkozatból, ám amennyiben Merkel komolyan gondolja, amit mondott, és meg is tudja győzni párttársait az irány helyességéről, úgy meglehet, hogy ami egykoron „ökoötletelésnek” számított, az a német ipar hivatalos agendájává válik. Figyelembe véve a legnagyobb autógyártók ellenállását – a [Daimler](#) és a [Volkswagen](#) vezetése a kitűzött dátummal, a [BMW](#)-é pedig a komplett iránnyal nem ért egyet –, valamint azt a tényt, hogy a német autóipar közel 800 ezer munkahelyet biztosít az országban, komoly vitákra kerülhet sor a belső égésű motorok jövőjéről. Ami a koalíciós tárgyalásokat illeti, e kérdésben az a furcsa helyzet állhat elő, hogy a Zöldek és a CDU kerül egy oldalra az FDP-vel és a CSU-val szemben.

A Zöldek céljakként tűzték ki továbbá a nagyipari állattartás betiltását, illetve a barnakőszén-termelés és -felhasználás leállítását. Az FDP mindkettőt ellenzi, az uniópártoknak pedig egyelőre nincs kiforrott álláspontjuk a kérdésről.

A *penzügyek* terén szintén markáns különbségek figyelhetők meg a „Jamaica-fogat” két kisebbik tagja között. Míg a liberális FDP masszív adócsökkentésbe kezdene, addig a Zöldek a jelenlegi adózási rendszer [átstrukturálását](#) szeretnék elérni: a munka utáni járulékokat mérsékelni, a tulajdonadót növelni kívánják, a környezetre káros anyagok kibocsátása után pedig büntetőadót vetnének ki az illetékes cégekre. Amennyiben pontosak a német lapok [értésülései](#), úgy tűnik, Angela Merkel beáldozná a keményvonalas politikájáról ismert Wolfgang Schäublét, aki a Bundestag házelnöki pozícióját venné át, utat nyitva a liberálisok előtt a pénzügyminisztériumhoz. Christian Lindner nem véletlenül akarta megszerezni a pénzügyminiszteri tárcát, és szabta e célját a koalíciókötés feltételéül. A 2013-as választások idején a pártja ugyanis éppen amiatt esett ki a parlamentből, mert nem tudták végrehajtani a kampány során megígért átfogó adócsökkentést, mivel nem volt meg a megfelelő minisztériumi támogatás hozzá. Amennyiben a pénzügyminisztériumot „fekete” helyett „sárga” vezetés irányítaná, a liberálisok adócsökkentési terveinek biztos háttere lenne.

A pénzügyi politika végső soron *Európa-politikát* is jelent: az európai integráció fejlődési iránya ugyanis nagyban függ a német kötelezettségvállalás mértékétől. Berlinnek reagálnia kell a Brüsszelből és Párizsból érkező ötletcsomagokra: a jelenlegi keretek között, az integráció mélyítésével létrehozandó föderális Európáról szóló [Juncker-tervre](#) az egyik oldalon, illetve egy olyan kétsebességes uniót vizionáló [Macron-tervre](#) a másikon, amelyben az eurózóna saját költségvetéssel, pénzügyminiszterrel, közös eurókötvénnyel és európai valutaalappal működne. Angela Merkelnek nem lesz könnyű megegyezésre jutnia a potenciális koalíciós partnereivel az Európát illető közös irányról. „Egy olyan költségvetés, amelyből aztán Franciaországba folyik a pénz, hogy fenntartsák az ottani állami kiadásokat, vagy éppen Olaszországba, hogy Berlusconi gazdaságpolitikai mulasztásait kompenzálják, számunka elképzelhetetlen lenne” – [nyilatkozta](#) még a választás estéjén az FDP elnöke. Emmanuel Macron francia köztársasági elnök jól ismeri a német liberálisoknak az Európai Unióra vonatkozó reformterveivel kapcsolatos álláspontját: nem véletlenül nevezte korábban [„rémálomnak](#)”, ha az uniópártok szövetségre lépnének velük. Érthető módon, Párizs jobban szerette volna a nagykoalíció folytatását, amelytől több támogatást remélhetett volna ambiciózus reformterveihez.

Végül, de egyáltalán nem utolsósorban, komoly csörték várhatók a Jamaica-pártok *migrációs és menekültügyi politikája* körül. A bajor CSU továbbra is kitart a már évek óta követelt, a menekültek befogadásának a [felső határát](#) megszabó törvény elkészítése mellett, melyet a választási programjukba, az ún. Bajorország-tervbe (*Bayernplan*) is bevettek. Az uniópártok nagyobbik tagja eddig konzekvensen elutasította a CSU követelését, ám már vannak [arra utaló jelek](#), hogy Angela Merkel engedményeket kényszerül majd tenni, ha fenn kívánja tartani a két párt szövetségét. (Jóllehet, a „felső határ” kifejezést a CDU által kínált egyezség valószínűleg

nem fogja említeni.) Más véleményen vannak azonban a Zöldek, akik az 1951-es genfi egyezményre és a német alaptörvényre hivatkozva utasítják el a felső határ tervét, továbbá támogatják a családegyesítést, illetve ellenzik a Maghreb-államok biztonságos országokként történő elismerését. A Zöldek ugyanakkor csak a bevándorlási törvény kapcsán vannak közös platformon az FDP-vel (bár komoly tartalmi különbségek vannak a nézeteik között), a liberálisok ugyanis, akik inkább a rend hívei, migráció- és menekültkérdésben tökéletesen ellentétes állásponton vannak, mint a Zöldek.

Ahogy az az eddigiekből is látszik, a CDU/CSU, az FDP és a Zöldek koalíciós szerződése felé vezető út igen rögzös lesz: a pártoknak számos kérdést kell tisztázniuk egymással, és egy sor dologban kényszerülnek majd keserű engedményeket tenni. A pártok jelenlegi dinamikáját, illetve a pártelnököknek a választások utáni nyilatkozatait figyelve arra a következtetésre juthatunk, hogy az igazán nehéz egyeztetések nem a CDU és az uniópártokon kívüli formációk, hanem annak két tagja, az Angela Merkel vezette CDU és a Horst Seehofer irányította CSU között lesznek.

További opciók

Elméletileg még három opció jöhetne számításba a német politika jövőjét illetően, ám azok megvalósulása komoly jogi és eljárásbeli nehézségekbe ütközik. Az egyik (vagy összességében a harmadik) scenárió a kisebbségi kormányzás lenne. Ez azonban egyrészt ellenkezne a német politikai stabilitás kultúrájával, másrészt alkotmányjogi kérdéseket is felvetne: a régi kormány leváltásához és az újnak a kinevezéséhez ugyanis jelenleg a parlamenti többség hozzájárulása szükséges. Kisebbségi kormány esetén a parlamenti többség nem lenne meg, következésképpen a régi kormány leváltása nem lenne lehetséges. A negyedik opciót az előrehozott választások tartása jelentené, ám az szintén nem illeszkedne a német politikai kultúrába, és eljárásjogi szempontból sem lenne túl könnyen kivitelezhető. Első körben a kancellárnak bizalmi szavazást kellene kérnie saját magával szemben, majd azt elveszítenie. Ezt aztán a szövetségi elnöknek el kellene fogadnia, végül pedig az egész az alkotmánybíróságnak jóváhagynia. E kritériumok teljesülése esetén lehetne kiírni egy új választást. Mindaddig, amíg az új kormány nem lép hivatalba, a jelenlegi vezetés ügyvivői kormányként funkcionál – ez lenne az ötödik, egyben az utolsó lehetséges opció.

FELTÁMADÓ KELETI SZÉL

Szép szimbolikája van annak az átmenetnek, hogy az AfD éppen abban az évben kerül be a Bundestagba, amelyben a Zöldek első képviselői (Marieluise Beck és Hans-Christian Ströbele), akik a párt 1981-es parlamentbe jutásától kezdve részt vettek a német törvényhozás munkájában, nyugdíjba vonulnak. Ez az

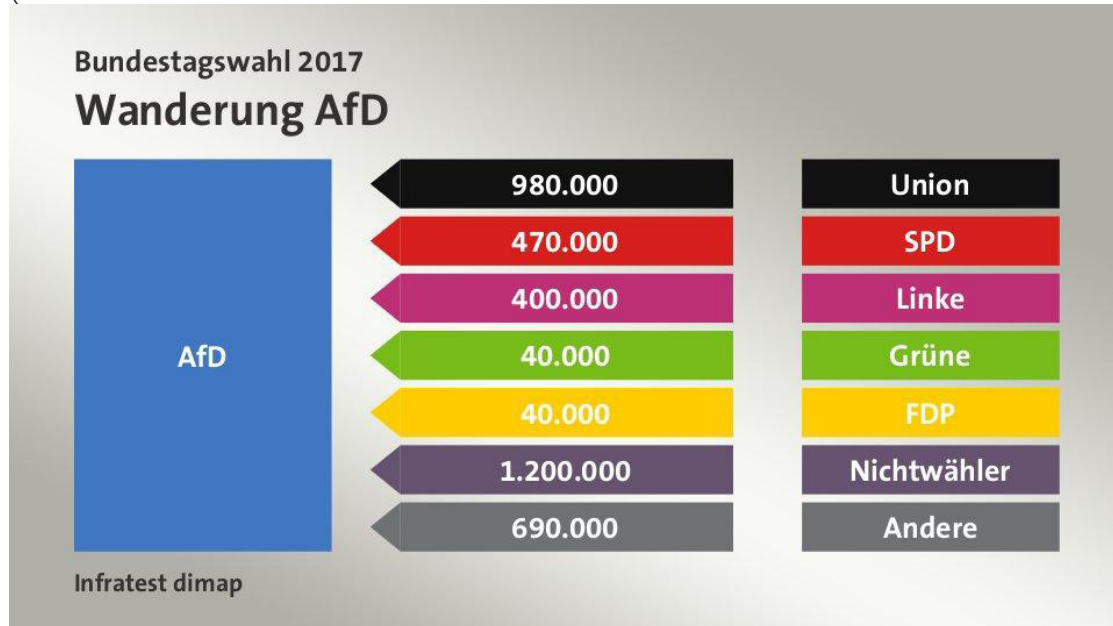
átmenet jól jellemzi egy [korszak lezárását](#): a Zöldek, akik az 1968-as rendszerellenes mozgalmakból nőttek ki, mára a német politikai *establishment* részévé váltak. Az AfD pedig, amely a szöges ellentétét vallja a '68-asok autoriter- és nacionalista-ellenes, multikulturális és környezetvédelmi ideológiájának, mára a politikai protest jelképévé erősödött.

„Tőlünk jobbra csak a fal van” – hangzott egykor Franz Josef Strauß kijelentése, amely íratlan politikai szabályként megszabta, hogy az uniópártoktól jobbra nem alkothat egyetlen párt sem országos erőt. A hidegháború leghíresebb bajor miniszterelnökének a mondata ma már keserű érzéseket vált ki a müncheni és berlini konzervatív körökben. A bevándorlás- és euróellenes AfD ugyanis nemhogy átugrotta a parlamentbe jutáshoz szükséges küszöböt, de 12,6 százalékos eredményével rögtön a harmadik legnagyobb frakciót képezheti az új Bundestag-patkóban.

2. ábra

A választók vándorlása

(Az AfD különösen a CDU és a korábban nem választók körében tudott mobilizálni.)

„Vadászni fogunk Merkelre” – [nyilatkozta](#) a választásokat követően az AfD radikális szárnyához tartozó Alexander Gauland, a párt egyik csúcsjelöltje, elosztatva ezzel minden, az AfD normalizálódásával, stílusának csiszolódásával kapcsolatos kételyt. A pártnak a parlamentbe kerülésével az eddigi, együttműködésen alapuló német politikai kultúra minden bizonnyal konfrontálódni fog. Amíg idáig – egy-két példától eltekintve – az összes országosan jelen lévő német párt koalícióképes volt egymással, addig az AfD feltehetőleg egy jó ideig a politikai fekete bárány szerepét fogja betölteni, amellyel senki sem tud majd összeállni. A pártnak viszont ez kiváló lehetőséget fog biztosítani a további offenzívára, amely akár magával ránthatja a következő politikai éra többi ellenzéki pártját is, többek között a szociáldemokratákat.

Az AfD parlamentbe kerülésével a német politikai élet komoly változások előtt áll. Ezért érdemes megvizsgálni azokat az okokat, amelyek a jobboldali radikális párt sikeréhez hozzájárulhattak.

Első körben a gazdasági, szociális helyzet és a politikai viselkedés összefüggését célszerű górcső alá venni. Az eredmények ismeretében kijelenthető, hogy a volt keletnémet tartományokban az AfD százalékosan jobb eredményt ért el, mint az egykori NSZK területén (21,9 százalék a 10,7 százalékkal szemben), az eddig „fekete bátyának” számító Szászországban pedig még meg is előzte a CDU-t (még ha csak egy hajszállal is). Akik a populista mozgalmak előretörését a rosszabbul élő társadalmi rétegek, illetve a strukturálisan gyenge lábakon álló régiók keresztmetszetén át akarják értelmezni, azoknak mindenképp magyarázatul szolgálhat az AfD eltérő szereplése a keleti és a nyugati tartományokban. Nehéz dolog megbirkózni azokkal a [tényekkel](#), hogy 27 évvel Németország újraegyesítése után a nyugati tartományokban átlagosan még mindig 700 euróval magasabbak a havi keresetek, mint keleten, vagy hogy a keleti országrészben az egy főre jutó GDP a nyugatinak csak a 73 százalékát teszi ki, illetve hogy a mai napig egyetlen „keleti” vállalat sem tudott bejutni a Németország 30 legfontosabb vállalatának a tőzsdei indexét mutató DAX-ba.

Ugyanakkor, ha a tendenciákra koncentrálunk, azok cáfolják az előbbi felvetést: míg 2005-ben a keleti tartományokban a munkanélküliségi ráta 18,7 százalék volt, mára ez 7,1 százalékra csökkent, s csak 2 százalékkal marad el a nyugati szinttől. Szintén nem illik az előző képbe az a tény, hogy az AfD a nyugati tartományok közül épp a gazdaságilag legjobban teljesítő két tartományban, Bajorországban és Baden-Württembergben érte el a legmagasabb eredményét. Ahogy a DIW (*Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung*) [elemzése](#) is rámutat, az AfD szavazóinak a nettó átlagkeresete a többi párt szavazóival való összehasonlításban valóban a legalacsonyabb, ám objektíven tekintve, a párt választói bázisának a gazdasági helyzete mégsem annyira rossz, hogy csupán az magyarázatul szolgálja a párt előretörésére.

Az emberek választási magatartása ugyanis csak részben függ össze az objektív gazdasági helyzetükkel. Sokkal lényegesebb, hogy ők maguk hogyan értékelik a saját helyzetüket, és milyen képük van a jövőjükkel illetően. Ennél a pontnál jutunk el a kulturális-érzelmi magyarázatokhoz. Holger Lengfeld, a Lipcsei Egyetem szociológiaprofesszora [úgy véli](#), az AfD szavazóit nem gazdasági, hanem kulturális értelemben „hagyták hátra”. Szerinte a populista párt támogatói a jelenlegi plurális, heterogén társadalmi keretek között nem találják a helyüket, s olyan nemzetállamot szeretnének, amely megvédi őket a külső fenyegetésektől (menekültválság), több kulturális homogenitást biztosít (kereszténység hangsúlyozása az iszlámmal szemben), és a tradicionális életformákat helyezi előtérbe (az egyneműek házasságának az elítélése). „Vissza fogjuk szerezni az országunkat és a népünket” – [adta meg az alaphangot](#) az elkövetkező négy évhez Alexander Gauland a választás napján.

Az AfD-jelenség magyarázatául tehát gazdasági, szociológiai és kulturális okok együttese szolgál, egyetlen konkrét kiváltó tényezőre nem lehet visszavezetni a párt előretörését.

KÖVETKEZTETÉS

A 2017-es szövetségi választásokkal Németország egy történelmi fordulóponthoz ért. Illeszkedve az európai trendekbe, a jobboldali populista mozgalmak immáron ott is megvetették a lábukat; mi több, a parlamenti debütálásuk eredményeként rögtön a harmadik legnagyobb frakciót adják a következő négy év német törvényhozásában. Az AfD-vezetőinek az eddigi nyilatkozatai alapján egyelőre nem lehet megítélni, hogy a jelenlegi konfrontatív kurzusát a későbbiekben egy kooperatívabb váltaná-e fel (más kérdés, hogy az esetleges közeledését a többi német parlamenti párt valószínűleg nem fogadná el). Tekintettel arra, hogy az AfD szavazóinak a 60 százaléka a többi párttal szembeni [tiltakozása jeléül](#) voksolt a populistákra (protestsavazók), valamint hogy a támogatói 55 százaléka [szerint](#) a jelenlegi irány túl radikális, kérdéses, mennyi ideig tudja megtartani a mostani protesthangulatból táplálkozó szimpátiát.

A német politika a következő négy évben konfrontatívabbá és kiszámíthatatlannabbá fog válni. Az előbbi az AfD parlamentbe kerülésével és az SPD ellenzékbe vonulásával magyarázható, az utóbbi a jövőbeni (valószínűsíthető) koalíciós partnerek közötti markáns politikai és világnézeti különbségekből fakad. Az Európai Unió jövőjét, annak megreformálását illetően Berlinből csak mérsékelt támogatásra számíthat mind Brüsszel, mind Párizs. Az Angela Merkel vezetésével felálló új német kormánynak ügyelnie kell arra, hogy ne feszítsék túl a koalíció tűrőképességét olyan döntések keresztülvitelével, amelyek annak egységét veszélyeztethetik.